

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İRAK'TA TÜRKMEN POLİTİKASI

İlhan YILMAZ

Özet

Türkmenler, bin yılı aşkın bir süredir Irak topraklarında yaşamaktadırlar. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yönetimde oldukça etkili olan Türkmenler, Irak halkının eğitimli ve aydın bölümünü oluşturmaktadır. Türkmenler, Irak'ın 3. asli unsurudur. Türkmenlere karşı Irak Devleti'nin tavrı zaman içinde değişikliğe uğramış ve istikrarsız bir seyir izlemiştir. Irak yönetimleri kuruluşundan günümüze kadar Araplaştırmak, Kürt grupları ise özellikle 1990'dan sonra Kürtleştirmek için çaba harcamışlardır. Binlerce Türkmen Irak iktidarlarının insanlık dışı uygulamalarının kurbanı olmuştur.

Genel olarak bakıldığında Türkmenler politik mücadelelerinde barışçıl yöntemleri seçmişlerdir. Türkmenler, silâhlı çatışmayı reddeden bir toplum olarak da bilinmektedir. Türkmenler, meşru haklarını kazanmak için çaba sarf etmektedirler. Türkmenlere haklarının verilmemesi durumu, Irak'ın işgal edilmesinden sonra da ABD tarafından sürdürülmektedir. Irak Türkmenleri ABD'nin işgali sonrasında Irak'tan dışlanarak asimile edilmek istenmiş, Türk şehri Kerkük, Barzani ve Talabani'ye bağlı kuvvetlerce işgal edilerek bölgeye önemli miktarda Kürt nüfusu kaydırılmıştır. Türkiye'nin bölgedeki tek dostu, geleceğe yönelik hedefleri olan Türkmenlerdir. Türkiye'nin Türkmen konusuna daha fazla önem vermesi, haklarının garanti altına alınmasını sağlaması gerekmektedir. Ancak Türkmenlerin de her şeyi Türkiye'den beklemeden, sadece kendilerine güvenerek, kendi ayakları üzerinde durması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Musul, Kerkük, Irak, Türkmen Politikası.

TURKMEN POLICY IN IRAQ THROUGHOUT THE HISTORY

Abstract

Turkmen have been living in Iraq for more than a thousand year. Turkmen who where effectual during the administration Ottoman Empire, form the educative and intellectual part of Iraq society. The attitude of Iraq government towards Turkmen has changed a lot and followed unsettled motion. In Iraq governments, from the foundation of Iraq up to now the Arabians had recourse to assimilate Turkmen and especially after 1990 the Kurdish people tried several ways to assimilate Turkmen. Thousands of Turkmen suffered from the illegal and cruel application of Iraq governments. Turkmen always separated the country and the government of Iraq. They never fought against the country of Iraq, but they only protested the government of Iraq. After the construction of Iraq government, Turkmen, who stayed in Iraq country, struggled for their identification and existence. This attitude was a little bit different a social, economical and political according to the previous period to reject the new administration completely, but this could not be unable by their own feasibilities, it made them

behave autistic. This attitude helped the government of Iraq who tried to eliminate the national existence of Turkmen in Iraq.

In general, Turkmen chose peaceful methods in their political effort. Turkmen are also known as a nation who rejects the fighting using gun. They strive for their necessary defense. United States of America, after the occupation of Iraq, continued not to give the rights of Turkmen. After the occupation, United States of America tried to assimilate Turkmen in Iraq and Kirkuk city occupied by the forces of Barzani and Talabani. They made many Kurdish people live in the city. Turkmen, who have much expectancy from Turkey, only got a few of these expectancies. But Turkmen must not wait everything from Turkey and they must believe themselves and must not be oppressed by other forces.

Keywords: Mosul, Kirkuk, Iraq, Turkmen Policy.

Irak'taki Türkmenler eski zamandan beri vatanlarından şimdiki yurtlarına ya akarak, ya sığınarak, ya da saldırarak gelmişlerdir. Türkmenler değişik zamanlarda Irak'a yerleşip halkla kaynaşmışlardır. Ama çoğu zaman onlar Osmanlı Devleti'nin kalıntısı olarak nitelendirilip kendi kültür ve medeniyetlerinden uzak tutulmuşlardır.

Türkmen adı hakkında birbirinden farklı birçok görüş ortaya atılmıştır. Tarihçiler, Türkmen kelimesinin anlamı konusunda belirli bir görüş üzerinde birleşmemekle birlikte, Türkmenlerin Türk'ten ayrı bir soy belirtmediği, sadece Oğuzların Müslüman olan kısmına "*Türkmen*" denildiği, Türk boylarından biri olduğu hususunda görüş birliğine varmışlardır¹.

1918'de sona eren Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'den koparılıp, Irak adı ile kurulan Devletin vatandaşları olarak varlıklarını sürdüren soydaşlarımızdan, uzun yıllar "*Türkler*" diye söz edilmiştir. Ne var ki 1959 yılından sonra, Irak'ta yaşayan Türklerin Türkiye ile olan kan ve kültür bağlarını unutturmamak için, soydaşlarımıza, devlet tarafından resmî olarak "*Türkmen*" denilmeğe başlanmıştır².

Irak'ta 1959 yılından sonra, Bağdat yönetimi tarafından "*Türkmen*" topluluğu diye isimlendirilen Türkler, bilindiği gibi, Lozan Konferansı sıralarında İngiliz heyeti tarafından da "*Türkmenler*" olarak ifade edilmişlerdir³. O zaman Türk heyeti başkanı olan İsmet Paşa, "*Türkmen*" ve "*Türk*"ün eş anlamlı olduğunu, hatta bu anlamda Türkiye Türklerinin de Türkmen olduklarını söyleyerek, sonuçta bunun bir politik manevra konusu yapılamayacağını ileri sürmüştü. Böylece İngiliz tezi, daha o sıralarda çürümüştü⁴.

1988 yılında Irak'ta yayınlanan devlet istatistiklerinde yer alan bilgilere göre Irak'ta kilometre kareye düşen nüfus yoğunluğu 42 kişi, ortalama doğum oranı % 4.5, yıllık nüfus artış hızı % 3.7, doğurgan kadına düşen ortalama çocuk sayısı 7, ölüm oranı % 87'dir. Bu istatistik verilere göre yapılan nüfus yansıtımı 1976 sayımında 11.505.000 iken, 1988'de Irak Planlama Başkanlığı verilerine göre 18.100 olarak bulunmuştur.

¹ Erşat Hürmüzlü, *Türkmenler ve Irak*, Kerkük Vakfı yay., İstanbul, 2003, s.14.

² Nazmi Sevgen, "Kerkük Türkleri I", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 38 (Kasım 1970), s.s. 11-12.

³ Saha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, I, A.Ü.S.B.F.yay., Ankara, 1969, s.345-346.

⁴ Suphi Saatçi, "Kürtlerin Haklarına Peki Ya Irak Türkmenleri", *Milliyet*, 15 Haziran 1991.

Irak'ta yapılan tahminlerde ise yine aynı sonuç alınmıştır. Buradaki rakamlardan yola çıkarak “1921, 1926, 1947, 1957, 1969 ve 1965 yılları” içerisinde yaşayan etnik yapıya göre elde edilen nüfus oranları; Hıristiyanlar % 3, Türkler % 16, Kürtler % 18, Araplar % 63 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu oranlara göre nüfus sayısı 18.100.000 iken Irak'ta yaşayan etnik nüfusların sayısı; Hıristiyanlar 546.000, Türkler 2.880.000, Kürtler 3.240.000, Araplar 11.444.000'dir. Irak Planlama Bakanlığı verilerine göre, 2000 yılı için Irak'ın nüfusu 20.000.000 olarak gösterilmektedir. Bu rakamı doğru kabul edersek Irak'ta Türkmenlerin nüfusunun 3.200.000 civarında olması gerekir⁵.

Bu grupların yerleşim bölgeleri, günümüze kadar uzanan savaşlar ve çatışmalar bakımından jeostratejik bir öneme sahiptir. Türkmenlerin Irak içerisindeki ana yerleşim merkezleri Musul, Erbil, Kerkük, Duhok, ve Diyala gibi iller ve bu illerin kasaba ve köyleridir⁶. Bunlara Selahaddin ve Bağdad'ı da ilave edebiliriz.

Irak hükümetinin, Türkmenlerin sayısı hakkında telaffuz ettiği en düşük rakam 136.800'dür. 1957 yılında, Irak'ta yaşayan halkların etnik yapısına dayalı olarak yapılan nüfus sayımından sonra açıklanan bu rakamın, gerçekleri yansıtmaktan çok uzak olduğu açıktır⁷.

Irak yönetimi, Türkmenleri asimile etmek ve bölgelerini Araplaştırmak için özellikle 1980'den sonra çeşitli baskılarını arttırmıştır. Açık yerlerde Türkçe konuşmayı yasaklamakla kalmamış, telefonda kendi ailesiyle konuşanları cezalandırma yoluna gitmiştir. Yüzlerce Türkmen köy ve kasabası çeşitli bahanelerle yıkılmış, Türkmen halkı başka yerlere göçe zorlanmış, Irak'ın güneyinde yüz binlerce Arap vatandaşın Türkmen Bölgelerine yerleşmeleri için kendilerine karşılıksız teşvik primleri verilmiş ve arazi dağıtılmıştır.

Irak'ın İran ile giriştiği savaş, ülkede genel olarak durumu kötüleştirirken, Türk toplumunun durumu daha çok zorlaşmaya başlamıştı. Bağdat yönetimi Türkleri bir yandan savaş cephelerinin ön saflarına sürerken, diğer yandan Türklerin ileri gelenlerini idam etmeye devam etmiştir.

Türkmen kenti Kerkük'te 600 metre genişliğinde bir otoban inşa edileceği gerekçesiyle, yaklaşık iki bin ev yıktırılmıştır. Otoban inşaatı bitince bütün bu evler, Araplara verilmiş ve Kerkük'ün Araplaştırılması planında bir adım daha ileriye gidilmiştir. Türklerin Türk bölgelerinde taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır⁸.

Türkmenlerin siyasî hareket ya da partileri, 1970'li yılların sonunda ortaya çıkmıştır. Genel olarak bakıldığında kuzeyde Kürtler ile orta ve güney Irak'taki Şiilerde olduğu gibi Bağdat yönetimlerine karşı muhalefet, Türkmenler arasında rastlanan bir olgu değildir. Söz konusu örgütler Irak'ın siyasî alanında etkili olamamıştır⁹.

⁵ Cengiz Eroğlu, “Irak'ta Türkmen Var mı?”, *Global Strateji*, S.1(İlkbahar, 2005), Ankara, 2005, s.79.

⁶ Savaş Karakaplan, “Irak Dosyası”, <http://www.mysite.irakturkleri.kyd.sitemynet.com.tr/>.

⁷ Erşad Hürmüzlü, a.g.e., s.81.

⁸ Suphi Saatçi, *Tarihîten Günümüze Irak Türkmenleri*, Ötüken yay., İstanbul, 2003, s.258-262.

⁹ Mazin Hasan, “Irak'ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler”, *Irak Krizi (2002-2003)*, ASAM yay., Ankara, 2003, s.49-50.

1991 Körfez Savaşı akabinde gerek vatanda gerekse yurt dışında diğer muhalefet grupları gibi açık faaliyete geçen Türkmen siyasi hareketi, Türkmen varlığını tanıtmakta ve davasını kabul ettirmekte büyük çabalar harcamıştır. Irak muhalefeti ile birlikte rejime karşı mücadele vermesinin yanı sıra, bu gruplar nezdinde haklarını tespit etmek için de mücadele vermiştir. Dünya kamuoyu nezdinde ise, komşu ve hür dünya ülkeleri ile temasa geçerek ve çeşitli vesilelerle Irak'taki Türkmen varlığını tanıtarak, mazlumiyetlerini ve durumlarını anlatarak dünya kamuoyunun desteğini almaya çalışmıştır.

24 Nisan 1995'te kurulan Irak Türkmen Cephesi (ITC), Irak muhalefetine bir araya gelmesine yönelik çalışmalara ilk günden katılarak Beyrut, Viyana ve Selahaddin toplantılarında bulunmuş ve muhalefet şemsiyesi olarak kurulan Irak Ulusal Kongresi'nin(INC) kurucu üyelerinden biri olmuştur¹⁰.

Irak'ta Türkmen politikası'na bakacak olursak sırasıyla Kürtlerin, ABD'nin ve Arapların izlediği politikayı incelemek faydalı olacaktır.

Kürtlerin Türkmenlere yönelik politikası genel olarak, Irak'ta ulaşmak istedikleri hedefi gerçekleştirmek amacıyla Türkmenleri kendi yanlarına çekmek şeklinde olmuştur. Bu doğrultuda ciddi sayılabilecek öneriler sunulmasına rağmen Türkmenler, verilen vaatlere olumlu yaklaşmamışlardır. Burada Kürtlerin bu alandaki girişimlerine değinerek, Türkmenlerin tutumunu ve Türkiye'nin tavrını da ortaya koymakta yarar vardır. 1959 katliamı sonrasında Türkmenler ve Kürtler arasında gerilen ilişkilerin normalleştirilmesi için Kürtler tarafından politik amaçlarla değişik adımlar atılmıştır. Bunlardan birisi de Molla Mustafa Barzani'nin girişimi olmuştur. Mustafa Barzani, Türkmenlerin önde gelen kişileriyle görüşmeler yaparak Türkmenlerin desteğini kazanmayı amaçlamıştır. Mustafa Barzani, yapılan görüşmelerde Kerkük'ün yönetimi başta olmak üzere Türkmenlerin kültürel ve siyasi hakları konusunda cazip önerilerde bulunmuştur. Bunun karşılığında Türkmenlerin Kürt hareketine katılması ya da Kerkük konusunda Irak hükümeti ile olan anlaşmazlıkta Kürtlere destek vermeleri beklenmiştir.

Barzani'nin söz konusu önerisi değişik nedenlerden dolayı Türkmenler tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bunun birçok nedeni olmasına rağmen, Türkmenlerin tarafsız kalmayı tercih etmeye devam etmeleri, daha fazla acıya maruz kalmak istememeleri ve Kürt hareketinin nihai hedefinin bağımsızlık olması endişesi en önemli faktörleri teşkil etmiştir. Sözü edilen nedenlerden dolayı bir güvensizlik havasının hâkim olduğu ilişkilerde, Kürt grupları başka adımlar da atmışlardır. Kürtler, Türkmenlere verdikleri sözler hakkında güvence sağlamak için Türkiye'nin garantör olması önerisinde bulunmuştur. Bu doğrultuda Mustafa Barzani, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e radyo yoluyla açık bir mesaj göndererek yardım istemiştir. Türkiye'nin cevabı ise olumsuz olmuştur. Türkiye'nin bu tutumunun, Türkmenlerin duyduğu aynı endişelerden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü böyle bir desteğin sağlanması ve dolayısıyla Türkmenlerin de Kürt hareketine katılması ya da en önemli konulardan biri olan Kerkük hakkında Türkmenlerin de Kürt gruplarına destek olması, Kürt gruplarını daha güçlü bir konuma getirerek, Irak çapında Kürtlerin nihai

¹⁰ Mazin Hasan ve Soran Şükür, "Kerkük Kerkük", *Stratejik Analiz*, C.4, S.47(Mart, 2004), s. 21.

emellerine ulaşmalarına ciddi bir katkı sağlayacaktı. Aslında Kürt liderlerinin, Irak ve Kürt hareketi için Türkmenlerin siyasî dengelerdeki rolünün ve Kerkük konusundaki etkilerinin farkında oldukları görülmektedir. Türkmenlerin Kürtlerle aynı safta durması, 1970'ten önce Kürtlerin Irak Hükümeti ile özerklik bölgesine Kerkük'ün de katılması hakkındaki pazarlık gücünü artıracaktı¹¹.

1990'lı yılların başından bu yana Kürt grupları Türkmenleri, bağımsızlık girişimlerinin önünde büyük bir tehlike olarak algılamaktadır. Bu algılamının bir sonucu olarak, Kürt grupları Türkmenlerin 1990 yılında Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP)'nin kurulmasıyla başlayan, Türkmenlerin siyasi teşkilatlanma sürecini endişe ile takip etmişlerdir. 1996, 1998 ve 2000 yıllarında Türkmenlere karşı düzenlenen saldırılar, Türkmen örgütlenme süreci ve hareketine ağır bir darbe vurmuştur. Ayrıca Kürt grupları Türkmen örgütlenme hareketinde çalışan Türkmenlere karşı büyük bir baskı operasyonu başlatmıştır¹².

İkinci Körfez Savaşı'ndan sonra Kürt partileri, Türkmenlere verdikleri geçici fırsatlarla Türkmenleri bir kez daha kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Ancak Kürtlerle aynı hedefleri paylaşmayan Türkmenler bu plandan uzak durmuşlardır. Kürt grupları, bu konudaki amaçlarına ulaşamayınca Türkmen Cephesinin Erbil şehrinde çıkması talebi gibi¹³ ciddi baskıların yanı sıra, Türkmenleri bölücülük ve dış güçlerin aracı olmakla suçlayarak onların aleyhine bir atmosfer yaratmaya başlamışlardır.

Kürt gruplarının, Türkmen davasına zarar verebilecek ve Türkmenler arasında bölünmeyi sağlayabilecek en tehlikeli adımlarından biri de “*sözde Türkmen partilerin?*” kurmaları olmuştur. Ayrıca Türkmen Cephesi'ne baskı yaparak ve bazen de saldırılarda bulunarak, Türkmen halkının resmî temsilcisi olan Türkmen Cephesinin etrafında toplanmayı ve örgütlenmeyi engellemeye çalışmaktadırlar¹⁴.

Kürdistan Demokratik Partisi (KDP), Türkmenleri tanımadığı gibi, Türkmenleri Türkiye'nin elinde bir araç olmakla suçlamaktadır. Bu nedenle Türkiye'yi eleştirmektedir. Türkmenlerin Kürt parlamentosuna (1992 seçimleri) aktif olarak katılmamalarının Türkiye'den kaynaklandığını iddia ederek, Türkmenleri Türkiye'nin politikasından uzak durmaya teşvik etmektedir¹⁵.

KDP, Kerkük'ün Türkmenlerin yaşadığı bir şehir değil, tamamen bir Kürt şehri olduğunu iddia ederek, Kerkük'ü “*Kürdistan'ın kalbi*” şeklinde nitelendirmektedir¹⁶. Yaklaşık bir milyon nüfusu olan Kerkük şehrindeki Türkmenlerin oranı % 60'dan

¹¹ Mazin Hasan, “Türkiye'nin Türkmen Politikası: Yapılması Gerekenler”, *Stratejik Analiz*, C.4, S.48 (Nisan, 2004), s.37.

¹² Hasan ve Şükür, a.g.m., s.19.

¹³ Orhan Ketene, “Kuzey Irak'ı Türkiye'ye Bağlayacak Yegâne Güç Türkmenler”, *Stratejik Analiz*, S.22 (Şubat, 2002), s. 108.

¹⁴ Hasan, a.g.m., s.38.

¹⁵ Birayeti, 22 Ağustos 2002.

¹⁶ Hasan, “Irak'ın Gizlenen Gerçeği...”, s.56.

fazla¹⁷ olmasına rağmen, Türkmenlerin sayısını % 21,4 ve Arapları % 28,4 olarak gösterirken, Kürtleri çoğunluk göstererek sayılarının % 48,3 olduğunu iddia etmektedir¹⁸.

KDP yayınlarından “*Gulan*” Dergisi, Türkmen Cephesi’nin Türkiye tarafından yönetildiği ve Cephe’nin, yani Türkiye’nin “*Kürdistan tecrübesini*” zedelemek istediğini iddia ederek böyle bir bağlantının devam etmesi halinde Türkmenlere ağır bir fatura çıkaracağına dair açık tehditlerde bulunmaktadır¹⁹.

Irak’ın kuzeyindeki Kürtlerin arasında Türkiye ve Türkmenlere karşı nefret hisleri ortaya çıkarmayı başaran KDP, bunun değişmeyen bir gerçek haline gelmesi için daha da öteye gitmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye’nin Türkmenlere siyasî amaçla yaklaştığı iddiasının yanı sıra, Türkiye’nin “*Turanlık*” hedefini gerçekleştirmek için Türkmenleri kullandığını ve dolayısıyla 1970 ve 1980’li yıllarda Türkmenlerin idam kampanyasına maruz kaldıklarını ileri sürmektedir²⁰.

Irak’a karşı savaşın kesinleştiği günlerde telaşa kapılan KDP ile KYB, savaş sonrası Irak’ta beklentilerini gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdir. 17 Aralık 2002’de KDP ve KYB başta olmak üzere²¹ Londra’da Amerikalı ve İngilizlerin gerçekleştirdiği Irak muhalefetinin toplantısında Irak, “*Araplar, Kürtler ve diğerlerinin ülkesi*” olarak tanımlanmıştır. 1992’de ABD-İngiltere tarafından uygulanan 36. paralel vasıtasıyla Kerkük’ün merkezî hükümetin kontrolünde kalması da baştan beri Türkmenlerin ikiye bölünmesine yol açmıştır²².

Barzani ve Talabani güçleri Kerkük’e “*girmeyeceğiz*” sözü vermeleri ve 18 Mart 2002’de Ankara Anlaşması’nı imzalamalarına karşın anlaşmaya uymayarak Kerkük’e girmeleri Türkmenler arasında büyük bir hayal kırıklığı ve kızgınlık yaratmıştır. Türkiye’nin garantör olmasına karşın sessiz kalması nedeniyle kısa zamanda sürtüşmeler çatışmaya dönüşmüştür²³.

Irak’taki Kürt oluşumları ve Irak hükümeti’nin politikaları geçmişte bölgedeki petrol konusunda birleşmiştir. Kürt grupları, gelecekte her türlü oluşumun, petrol gibi önemli bir ekonomik destek olmaksızın başarılı olamayacağı kanaatinde dirler. Bu nedenle özellikle Kerkük konusunu gelecekleri açısından hayati bir mesele olarak görmektedirler. Bu doğrultuda Kürt grupları Irak’ın işgalinden önce Kerkük ve yöresine göçü teşvik etmeye başlamışlardır²⁴.

Irak’a karşı savaşın başlamasından önce Irak’ın yeni yapılanması konusunda değişik düşünceler ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi federal yapılanmanın politik ve etnik hatlar boyunca olmasıdır. Irak’ta federal yapılanmanın etnik hatlar boyunca değil, siyasî hatlar boyunca olması halinde de bu durum en başta Türkmenler için tehlikeli

¹⁷ <http://www.turkmencepheesi.org/yerlesim>.

¹⁸ <http://www.kerkuk.kurdistan.com>.

¹⁹ *Gulan*, 22 Aralık 2001.

²⁰ Hasan, “Irak’ın Gizlenen Gerçeği...”, s.57.

²¹ *El Şark El Avsat*, 18 Aralık 2002.

²² <http://www.turkmencepheesi.org/yerlesim.htm>.

²³ Vedat Yenerer, “Türkmen Belgeseli Çekmeye Geldiğim Irak’tan Çarpıcı Notlar”, <http://bizturkmeniz.com>.

²⁴ Hasan ve Şükür, a.g.m., s.28.

olacaktır. Çünkü politik hatlar boyunca Irak'ın kuzeyinde oluşturulacak federe devletin Kürtlerin kontrolünde olacağı şimdiden bellidir²⁵.

Savaş sonrasında, farklı şekillerde ABD'nin desteğini aldığı görülen Kürt grupların Türkmenlere karşı sertleşen tavırları değişik alanlarda su yüzüne çıkmıştır. 22 Ağustos 2003'te Türkmenlere ait Tuzhurmatu ve Kerkük'teki olaylar örnek olarak gösterilebilir.

Kürt grupların söz konusu saldırıları 2. Körfez Savaşı'ndan sonra Türkmenlere karşı izledikleri tutumun bir halkasını oluşturmaktadır. Aslında bu saldırının amaçlarından birisinin de, politikaya katılmanın ve mücadelenin zirvede olması gereken bir dönemde Türkmenlerin politikadan uzaklaşmaları ve verilen haklara razı olmalarını sağlamak yani bir nevi caydırma politikası olduğunu söylemek mümkündür. ITC başkanına düzenlenen saldırının da aynı doğrultuda değerlendirilmesi gerekir²⁶.

Türkmen okullarında tam bir Kürt terörü yaşanmaktadır. Erbil'de Kürtçe baskısı yapan Kürtlerin, arkalarında ABD'nin desteğine rağmen, Kerkük'te bu baskıyı yapmaya güçleri yetmemektedir. Ancak Türkmen okullarına giden her türlü malzemeye KDP bölgesindeki kontrol noktalarında el konulmaktadır. Bu gün Kerkük bölgesindeki Türkmen okullarında Türkçe kitap sıkıntıları yaşanmaktadır²⁷.

Arapların Türkmenlere Yönelik Politikasında Türkmenler, milli kimliklerinin yok edilmesi ve ülkedeki varlıklarının sona erdirilmesi amacıyla Arap olan Irak iktidarları tarafından çeşitli baskı ve asimilasyon hareketlerine maruz kalmışlardır.

Yüzlerce Türkmen köy ve kasabası çeşitli bahanelerle yıkılmış, birçok yerleşim yerlerinin Türkçe olan adları Arapçayla değiştirilmiş, Türkmen halkı başka yerlere göçe zorlanmış, Irak'ın güneyinde yüz binlerce Arap'ın Türkmen Bölgelerine yerleşmeleri için kendilerine karşılıksız teşvik primleri verilmiş, Türkmenlerin arazilerinin istimlak edilerek güneyden getirilen Araplara dağıtılması sağlanmış, Kerkük'te Türkmenlerin gayrimenkul alım-satımı ve her türlü ticari aracın alım-satımı yasaklanmış ve Türkmen bölgelerinde, camilerde Türkçe vaaz ve hutbe verilmesi yasaklanmıştır. Göç ettirilen Türkmenlere hiçbir tazminat ödenmediği gibi gönderildikleri yerlerde kendilerine kalacak yer dahi gösterilmemiştir. Aileler can güvenliği ve barınabilecekleri bir yer bulabilmek ümidi ile yasadışı yollardan sığınmacı kabul eden ülkelere gitmek için teşebbüs etmek zorunda kalmıştır. Irak, Körfez Savaşları'nda Türkmen askerlerini savaşın ön saflarında kullanarak kırdırıştır. 1991 yılında Türkmenlere karşı Altunköprü katliamı uygulanmış, 1996'da KDP ile işbirliği yapılarak ITC büroları basılmış ve 34 kişi tutuklanmış ve öldürülmüştür. Ekim 1997'de yeni bir nüfus sayımı yapılmıştır. Irak yönetimi ve güvenlik birimleri Türkmenler arasında, "*kendilerini Türkmen yazdıranların ellerinden her türlü vatandaşlık hakları alınarak sürgün edilecekleri*" şayiasını yaymışlardır. Halk korkutulmuştur. Ayrıca, hazırlanan formlarda da Türkmen toplumu inkâr edilmiştir. Bu nedenle, birçok Türkmen can ve mal güvenliği nedeni ile kendini Arap yazdırmak zorunda kalmıştır. Irak yönetimi, baskılarla elde ettiği bu

²⁵ Hasan, a.g.m., s.60; Hasan ve Şükür, a.g.m., s.29.

²⁶ *Hürriyet*, 15 Mart 2004.

²⁷ Vedat Yenerer, a.g.m., <http://www.bizturkmeniz.com>.

sonucu gerçek kabul ederek ülkede Türkmen toplumunun yaşamadığını veya çok az sayıda olduğunu iddia etmiştir. Yukarıda anlatılan baskıların önemli bir kısmı BM İnsan Hakları Raporlarında da yer almıştır²⁸.

Baas rejimi, Telafer'in tamamı Türkmen olduğu ve Arap olmayı kabul etmedikleri için şehre hiçbir zaman trafik lambası yaptırtmamış, sinema, tiyatro gibi kültürel yerler hiçbir zaman inşa edilmemiştir²⁹.

Irak Savaşı sonrası, Arap medyasında yaşanan Kürt karşıtı eğilim neticesinde, Türkmenleri savunma olgusu ortaya çıkmıştır. Operasyon tarihine kadar haberlerde bile gündeme getirilmeyen Türkmenlerin, artık bazı yazarların ve çalıştıkları gazetelerin odak noktası olduğu görülmektedir. Türkmenlere yapılan haksızlıklar, Arap medyasının gündemine oturmuştur.

Son dönemlerde bazı Arap hükümetlerinin, Irak Türkmen Cephesi Başkanı ülkelerine davet ettiği ve Arap medyasının Türkmenlere daha fazla yer vermeye başladığı görülmüştür. Örneğin, 2004 yılında Irak Türkmen Cephesi Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'ın, Mısır devletini ziyaret ederek Mısır Dışişleri Bakanı Ahmet Mahir ve Arap Ligi Genel Sekreteri Amr Musa ile görüşmesi Arap medyasında büyük ilgi görmüştür. Hatta Cephe Başkanı'nın Kahire'de düzenlemiş olduğu basın toplantısında dile getirdiği, Türkmenlerin, Kürtlerin "*etnik esaslara dayalı bir Kürt federasyonunu kabul etmeyiz*" beyanatu, Arap medyasında büyük yankı uyandırmıştır.

Türkmenler, Arap medyasında kendi davalarını savunurken, Türkiye ile Arap kamuoyu arasında bir köprü olmaya çalışmaktadır. Arap kamuoyunun desteğini kazanmak, Irak'ta söz sahibi olmak için birçok açıdan önem taşımaktadır³⁰.

İran, hiçbir zaman Türkiye'nin Irak'ta söz sahibi olmasını istememektedir. Soydaşlık bağı itibarıyla Türkiye ve Türkmenler arasında güçlü bir bağın var olduğunu bilmektedir. Türk dünyasında Türkiye'ye en bağlı Türk grubun Irak Türkleri olduğu da söylenebilir.

Son dönemlerde İran'ın Türkmen ilgisi artmıştır. İran istihbarat teşkilatının, Sünnî Türkmen bölgelerinde Sünnî Türkmenler ile ilişki kurmak uğraşında olduğu da bir gerçektir. İran'ın Türkmenlere verdiği mesaj şudur: "*Türkiye Türkmenlere yeterli derecede sahip çıkmamıştır. Sahip çıksaydı, bugün Türkmenler Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde daha etkili olabilirdi*". Görülen o ki, Irak'ın orta ve güneyinde oldukça etkili olan İran, Kuzey Irak'ta da etkisini artıracak bir arayış içindedir. Bu arayışına en uygun platformu da Türkmenlerin oluşturduğu bir gerçektir. Yani İran, Kuzey Irak'ta, bir Türkmen kartı oluşturmayı planlamaktadır³¹.

²⁸ Hicran Kazancı, "Irak'ın Hassas Dengelerindeki Türkmenler", *2023 Dergisi*, S.38 (15 Haziran 2004), s.46.

²⁹ Yenerer, a.g.m., <http://www.bizturkmeniz.com>.

³⁰ Necdet Demiral, Soran Şükür ve Mazin Hasan, "Arap Medyasının Türkmenlere ve Kürtlere Bakışı", *Stratejik Analiz*, C.3, S.46(Şubat 2004), s.55-58.

³¹ Hasan ve Şükür, a.g.m., s.25-26.

ABD'nin Türkmenlere yönelik politikası, İngiltere'nin bölgede uyguladığı politikanın devamı niteliğinde olduğundan öncelikle İngiltere'nin Türkmen politikası incelenmelidir.

İngilizler, bütün sömürge ve dominyonlarında uyguladıkları, işgal ettikleri bölgelerde kalıcılığın genel kavramını oluşturan yöntemlerini bu coğrafyaya da getirmişlerdi. Bu genel kavram, bölgedeki toplumun unsurları arasında azınlıkta olan ancak kendisine müzahir unsuru genele egemen kılmak, çoğunluktaki unsurlar arasına da nifak tohumları atılarak birbirine kırdırmak biçiminde olmuştur.

Her guruba karşı izledikleri politika farklı olmakla beraber Irak'ın kuzeyinde yaşayan ve çoğunlukta olan Türkleri, Türkiye ile birleşmenin çimentosunu teşkil edecekleri için tedrici bir biçimde eritmek yoluna gitmişlerdir.

İngilizler bölgeden çekildikten sonra bile, kurmuş oldukları güdümlü yönetimleri bu esas üzerine biçimlendirdiler. Ortadoğu'da kurulan birey odaklı güdümlü uydu devletçikler, kuruldukları evreden itibaren diğer uydu devletçiklere karşı kullanıldılar. Bölge halkları, kendi ülke coğrafyalarında kültürel fay hatlarında kırılmalıya sebep olacak tarzda ayrımcılığın körüklendiği, bir başka deyimle bölücülüğün alabildiğince dışarıdan desteklendiği bir sistemle karşı karşıya kaldılar³².

ABD temel politikasını, dünya enerji kaynaklarının kontrol edilmesi üzerine kurduğu strateji ile yürütmektedir. Bu stratejisini de açık açık bütün dünyaya bildirmekte ve gereğini de yapmaktadır. "*Petrol ve diğer enerji kaynaklarının, ABD ve onun müttefikleri olan gelişmiş ülkelerin ekonomilerine zarar vermeyecek şekilde çıkarılması, işletilmesi ve uygun fiyatlarla kesintisiz bir şekilde çıkarılmasının ve işletilmesinin devamı*" diyebileceğimiz bu temel politika gereği, ABD, Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya gibi petrol ve doğalgaz bakımından çok zengin ülkeleri ve bu ülkelerin yer aldığı coğrafyayı daimi bir şekilde kontrol etmek istemekte ve bu bölgedeki güç dengelerinin hep kendi ulusal çıkarlarına uygun biçimde şekillenmesine çalışmaktadır³³.

Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) coğrafi sınırları ve proje kapsamında kendisine biçilen vazife doğrultusunda ABD'nin Türkmen politikası da ülkemizi ve bütün Türklük âlemini yakından ilgilendirmektedir.

Körfez Savaşı sonrası Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ile Irak topraklarında kuzeyde ve güneyde olmak üzere güvenlik bölgeleri oluşturulmuştu. Bu güvenlik bölgeleri oluşturulurken teoride kuzeyde Kürt ve Türkmenler, güneyde de Şiiler Saddam rejiminin baskılarından korunuyordu.

Pratikte bu böyle olmadı. 32. paralelin güneyinde kalan Kürtler güvenli bölgeye dâhil edildiği hâlde, kuzeyde kalan Türkmenler dâhil edilmemişti. Irak Savaşı'na kadar geçen dönem içerisinde Türkmenler bir yandan Saddam rejiminin baskılarına maruz kalırken, diğer taraftan da Kürtler arasında zor günler yaşamaya mahkûm bırakılmışlardı. Bu anlamda Irak Savaşı Türkmenlerin kaderi açısından bir dönüm noktası olabilirdi. Ancak savaş öncesinde ve sonrasında Türkiye'nin

³² Esat Arslan, "NATO Zirvesine Doğru Irak'ın Yeniden Yapılandırılması", *2023 Dergisi*, S.38 (15 Haziran 2004), s.27-28.

³³ Cemalettin Taşkıran, "Türkiye ve ABD'nin Irak ve Ortadoğu Politikaları", <http://bizturkmeniz.com>.

Türkmenlere dair kalıcı ve etkin bir politikasının bulunmaması, ABD'nin bölgedeki açılımlarında Türkmenlere yer verilmemesinde etkili oldu.

ABD ve İngiliz yöneticileri, Iraklı muhalif grupları savaş sonrasına hazırlamak maksadıyla savaş evvelinde Amerika ve İngiltere'nin çeşitli merkezlerinde gerçekleştirdikleri toplantılara Türkmenleri davet etmediler. Irak'ın geleceğine dairse Şiiler ve Kürtler dikkate alındığı halde Türkmenlerin ismi dahi geçmedi. Bu durum savaş sonrasında da aynı şekilde devam etti. Türkiye'nin Irak Savaşı'na katılmayışının veya kendisine yardım etmeyişinin bedelini âdeta ülkedeki Türkmenlere ödeten ABD, Türkmenlerin yaşadığı bölgelerin siyasî, kültürel ve nüfus dengelerini değiştirebilecek gelişmelere ses çıkarmayarak seyirci kalmayı yeğledi.

Irak'ın düşmesinden sonra Kerkük ve Musul'u işgal eden Amerikan askerleri peşmergelerin bölgeye girmesine göz yumdular ve bu şehirlerin günlerce yağmalanmasına sessiz kaldılar. Bu esnada peşmergeler özellikle resmi dairelerdeki tapu kayıtlarını imha ederek, bölgedeki Türk kimliğini silmeye çalıştılar. Ne yazık ki, Türkiye de o günlerde yaşanan bu olaylar karşısında “kırmızı çizgiler” olarak tanımladığı stratejik değerlerine saldırıda bulunulduğu halde herhangi bir aktif girişimde bulunamadı.

Savaş sonrası ABD yönetimi Türkmenlerin çoğunlukta yaşadığı Kerkük ve Musul'da Saddam rejiminin atadığı valileri kendisine göre geliştirdiği bir seçim sistemi ile değiştirdi. Demografik yapı gözölmeksizin, Kürtler lehine olacak şekilde kendileri tarafından atanan delegelerle gerçekleştirilen bir Kürt vali getirildi.

Türkmenlerin dışlandığı en önemli gelişme Geçici Yönetim Konseyi (GYK)'nin oluşturulmasında yaşanmıştır. Çünkü bu hâdise bundan sonraki yönetimle ilgili açılımlarda Türkmenlere yer verilmeyeceği anlamına da gelmekteydi. Amerikalı yetkililer tarafından seçilen ve 14 Temmuz 2003'te göreve başlayan GYK, 13 Şii, 5 Sünni-Arap, 5 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Asurî-Hıristiyan olmak üzere toplam 25 üyeden oluşmaktaydı.

Geçici Irak Anayasası, hazırlanmasını müteakip uzun tartışmalardan sonra Mart 2004'te GYK'nin ve ABD makamlarının onayını alarak yürürlüğe girdi. Anayasanın hükümlerini Türkmenler açısından özellikle şu üç hususa göre değerlendirebiliriz:

1. Türkmenlerin varlığı: Anayasa'ya göre Türkmenler, kurulacak yeni devlette Araplar ve Kürtlerin yanında asli unsur olarak kabul edilmemişlerdir. Nüfus bakımından çok az olan Asurî ve diğer unsurlarla eşdeğer tutularak idari ve kültürel azınlık sayılmışlardır.

2. Federasyon: Anayasa'ya göre Irak'ın etnik kökene dayanmayan bir federasyondan oluştuğu kabul edilmiştir. Irak, vilayet idarî yapısı göz önünde bulundurularak $3 + 15 = 18$ formülü uygulanarak Kürt ve Arap federasyonlarına ayrılmıştır. Dohuk, Erbil ve Süleymaniye vilayetleri Kürdistan coğrafyası olarak tanımlanarak Kürt yönetimine ve diğer 15 vilayet de Arap yönetimine bırakılmıştır. Her iki federasyonun üzerinde merkezi Irak yönetimi bulunmaktadır.

3. Kerkük'ün Statüsü: Anayasada Kerkük'ün statüsünün ileride belirleneceği vurgulanmaktadır. Kerkük, federasyon yapısında Kürdistan'a dâhil edilmemiş görülmektedir. Ancak yakında gerçekleştirilecek plebisit (halk oylaması) ile belirlenmesi muhtemel statüsü için Kerkük'ün Nüfus dengesini bozacak hazırlıklar yapıldığı anlaşılmaktadır.

ABD'nin Irak politikasında Türkmenlerin adı yoktur. Türkmenlerin iddiasına göre; ITC, ABD'nin Kürt kartı karşısında zaman zaman ılımlı tepkiler verse de Türkiye'nin gerekli tavrı koymayı ve kendilerine yeterli desteği vermeyişi nedeniyle bu konuda çok etkin politikalar üretememektedir. Bu sebeple de Türkmenlerin sesi arzu edilen derecede çıkmamaktadır³⁴.

Irak Devleti'nin kuruluşuyla birlikte Türkmenler kendilerini yeni bir durumla karşı karşıya bulmuşlardır. Söz konusu durum bir önceki döneme nazaran sosyal, ekonomik ve politik olarak farklı olmasının yanı sıra Türkmenlerin yeni yönetimi tamamen reddetmesi, kendi kısıtlı imkânlarıyla mümkün olmamıştır. Ayrıca yeni durumla bağdaşmaları psikolojik ve tarihsel açılardan kolay olmamıştır. Çünkü yönetimdeki tarihi rolleri çağlar boyunca hâkim durumdayken bu kez yönetilen durumuna dönüşmüştür. Bunun yanı sıra yeni Irak toplumundaki rolleri üçüncü ve dördüncü sınıf vatandaş seviyesine düşmüştür. Emrivakii reddeden bu psikolojik dürtü bir nevi düşünce felcine yol açarak, Türkmenleri içe kapanmaya yöneltmiştir. Bu durum ise, Irak'ta Türkmenlerin milli varlığını yok etmeye çalışan Irak hükümetlerinin işini daha da kolaylaştırarak, Irak'ta nüfus bakımından üçüncü millet olan Türkmenlerin yerleşim birliğinde de demografik bir soruna yol açmıştır.

Yeni Irak'ın oluşumundan sonra Türkmenler Irak'taki diğer toplumlarla etnik ve dini çatışmalara girmemişlerdir. Türkmenler, Irak'ta cumhuriyet sisteminin inşa edilmesine dek Arap, Kürt, Asurî ve Yezidiler ile mezhepsel ve milliyetçi çatışmalara da girmemişlerdir³⁵.

Irak Türkmenleri, üniter bir Irak Devleti'nin, ırk, din, dil ve mezhep ayrımı yapılmayan, çoğulcu demokratik, parlamenter, insan haklarına saygılı bir çizgi içinde yeniden yapılanmasından yanadır³⁶.

Tarihi süreç içerisinde tarih ve coğrafya faktörleri Türk-İrak ilişkilerini belirleyen temel etkenler olmuşlardır³⁷.

Türkiye'nin Irak Türklerine yönelik çok etkin bir politikasının varlığından söz etmek mümkün değildir. Atatürk Döneminde, 5 Haziran 1926'da Türkiye ile Irak arasında yapılan antlaşma dışında uzun yıllar Türk dış politikasında bu ülkede yaşayan Türklerin problemleri ve hatta varlıklarından bile söz edilmemiştir³⁸.

³⁴ Yenerer, a.g.m., <http://bizturkmeniz.com>.

³⁵ Hasan, a.g.m., s.47.

³⁶ Hürmüzlü, a.g.e., s.102-111.

³⁷ Mustafa Sıtkı Bilgi, "Türk Irak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu (1534-2002)", *Irak Krizi (2002-2003)*, ASAM yay., Ankara, 2003, s.234-235.

³⁸ Meşkure Yılmaz Börklü, "Lozan'dan Sonra Irak Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri", <http://bizturkmeniz.com>.

Türkiye'nin Türkmen politikası bazı çevrelerin ileri sürdüğü gibi İkinci Körfez Savaşı ve sonrasında başlamamıştır. Türkiye'nin Kerkük'e yönelik "yeniden ilhak politikası"nı terk ettiği görülse de, Türkmenlere yönelik ilgi daima var olmuş ve bu ilgi 1990'lı yıllardan sonra fiilî desteğe dönüşmüştür. Örneğin, Türkiye, 1959–1960 yıllarında Türkmenlere karşı Irak'ta gerçekleştirilen katliam ve asimilasyon hareketlerinin tekrarlanmaması için ciddi girişim ve müdahalelerde bulunmuştur³⁹. 1959 yılında Irak Türk'ünün yaşadığı büyük katliamdan sonra dönemin Dışişleri Bakanı Zorlu ve bazı siyasi parti sözcüleri dışında konuyla hiç kimse ilgilenmemiştir. Bu ilgisizliğin sebebi olarak Irak'la, bu ülkede yaşayan Türklerin siyasi ve kültürel haklarını teminat altına alacak bir anlaşmanın yapılmamış olması gösterilmektedir. Ancak neden böyle bir anlaşmanın olmadığını cevabı da verilebilmiş değildir⁴⁰.

Baas Partisi'nin 1968'de iktidara gelmesi ile Türkmenlere verilen haklar sonucunda Türkiye ile bölgenin ilişkilerinde bir canlanma görülmüş, Türkiye'den bölgeye uzmanlar gönderilmiştir⁴¹. 1991'de Türkmenleri temsil eden Irak Millî Türkmen Partisi Ankara'da kurulmuştur⁴².

Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucunda başlayan İkinci Körfez Savaşı'nda dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, müttefiklerin yanında yer almasıyla, Türkiye'nin Irak politikasında bir değişiklik yaşanmıştır⁴³.

2 Eylül 1991'de güvenli bölgenin 36. paralelden 34. paralele çekilmesiyle, 36. paralelin dışında kalan Kerkük Türkmenlerinin de güvenli bölgeye alınması, Musul ve Kerkük Türkmenlerinin de Kürt muhalefetiyle bir araya getirilmesinin yollarının arandığı bir seçenek, Barzani ve Talabani ile dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bir toplantısında görüşülmüştür. Ancak bu konu Ankara bürokrasisinden çok sert tepki almıştır⁴⁴.

1991'de güvenli bölgenin inşası sırasında Kerkük'ün bu bölgenin dışında bırakılması Türkiye için stratejik bir tercihtir. Türkmenlerin her açıdan en önemli merkezi sayılabilecek Kerkük'ün, bu bölgenin dışında bırakılması tercihinin arkasında yatan neden, Kerkük petrolünün bu bölgeyi ekonomik olarak beslemesi ve Kuzey Irak'ta bağımsız bir yapıya doğru gidilmesinin önünü kesmektir. Ancak bu stratejik tercihin doğal sonucu olarak, Saddam Hüseyin'in kontrolünde olan Kerkük'te güçlü bir Irak Türk muhalefetinin örgütlenememesi, Türkiye'nin Kürtlere karşı Türkmen faktörünü ön plana çıkarmasını engellemiştir. Bunun sonucu olarak Irak Türklerinin gücü sadece Erbil ve birkaç yerleşim merkezi ile sınırlı kalmıştır⁴⁵.

³⁹ Saatçi, a.g.e., s.227-232.

⁴⁰ Börklü, a.g.m., <http://bizturkmeniz.com>.

⁴¹ Saatçi, a.g.e., s.235-237.

⁴² Hasan, "Türkiye'nin Türkmen Politikası...", s.33.

⁴³ Ramazan Gözen, *Amerikan Kıskaçında Dış Politika Körfez Savaşı Turgut Özal ve Sonrası*, Liberte yay., Ankara, 2000, s.47.

⁴⁴ Ümit Özdağ, *Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaş'ın Anatomisi*, ASAM yay., Ankara, 1999, s.79.

⁴⁵ Hasan, a.g.m., s.34-35.

Türkiye'nin 1991'den 1996'ya kadar Türkmenlere yönelik faaliyetleri giderek yoğunlaşmış, ancak bu faaliyetler genellikle eğitim ve kültürel alanlar ile Kızılay'ın gıda yardımlarıyla sınırlı kalmıştır.

Türkiye'nin girişimiyle, dağınık ve birlikten yoksun olan parti ve hareketlerin bir araya gelmesi sonucunda 24 Nisan 1995'te Irak Türkmen Cephesi(ITC) kurulmuştur. Türkiye'nin Türkmenler politikasında önemli bir adım teşkil eden Türkmen Cephesi'nin kurulmasını, sosyal destekten siyasî desteğe geçiş şeklinde nitelendirmek mümkündür.

İki parti arasında(KDP- KYB) ateşkesin gerçekleştirilmesi için yapılan birçok toplantı ve görüşmelerden biri de Ankara görüşmeleri olmuştur. Ankara'da Ekim 1996 sonunda yapılan görüşmeler, Türkiye'nin 1991'den beri izlediği Kuzey Irak politikasında bir değişiklik ortaya çıkarmıştır. Türkiye, Ankara Nihai Bildirisi'nde Türkmenlerin bölgedeki siyasî sisteme dâhil olmasını kabul etmiştir⁴⁶. 1991'den sonra Türkiye'nin Kuzey Irak politikası, bölgede istikrarın sağlanması ve merkezî yönetimin bölgeye yeniden hâkim olması şeklinde ifade edilebilir⁴⁷.

KDP ve KYB arasındaki sorunların çözülmesi için 1996 yılında yapılan Ankara toplantılarında dönemin Başbakanı Tansu Çiller, Türkmenleri ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde, Türkmenlerin, hesaba katılması gereken bir denge unsuru olduğu savunulmuş, KDP ve KYB arasında ateşkesin gözetilmesi için oluşturulması kararlaştırılan barış gücüne Türkmenlerin katılımı konusunda ısrar edilmiştir. Türkmenlerin kendilerini korumaları için bir "*Akıncılar Grubu*" kurulması projesi başlatılmış, Ankara Süreci'nde Türkiye'nin desteği ile eğitim ve silah donanımı nitelikli olan bir Türkmen barış gücü oluşturulmuştur⁴⁸.

Irak Rejimi, Türkiye'nin bölgedeki varlığından ve Türkmenler meselesini gündeme getirmesinden rahatsız olduğunu bildirmiştir⁴⁹.

ABD ve İngiltere, 20 Mart 2003'te Irak'a karşı savaşı başlatmıştır. Türkiye, savaşın başında Kuzey Irak konusunda "*kırmızı çizgileri*"nin olduğunu açıklamış ve bir "*Kürt Devleti*" oldubittisine karşı bu kırmızı çizgileri koyduğunu ilan etmiştir⁵⁰.

Kürt grupları, ABD ile işbirliği yaparak Kuzey Irak'ı savaş güçlerine açmıştır. Türkiye'nin beklenen desteği ABD'ye vermemesi Kürt gruplarınca bölgede nüfuz sağlama amacıyla kullanılmış ve bu durum Türkiye ile Kürt grupları arasında bir savaşa dönmüştür. Ancak bu, sıcak çatışma değil soğuk bir savaştır. Türkmenlerin kendi haklarını elde etmelerinin engellenmesi yoluyla hem ABD, hem de Kürtler tarafından Türkiye'ye karşı yürütülen soğuk savaş doruğa çıkmıştır. Böylece Türkiye, Irak'ın yeniden oluşumunda devre dışı bırakılmıştır. Dahası, Türkiye'nin dünyaya ilan ettiği

⁴⁶ Özdağ, a.g.e., s.148-149.

⁴⁷ Hasan, a.g.m., s.35.

⁴⁸ Hasan Özmen, *Irak ve Türkmen Dosyası*, TIKV yay., Kasım, 2001, s.28.

⁴⁹ Hasan, a.g.m., s.36.

⁵⁰ *El Beyan*, 21 Mart 2003.

kırmızı çizgilerin üzerine bir Federe Kürt Devleti kurulması için büyük bir hızla çalışma yapılmaktadır⁵¹.

Bugünkü yapıda, Irak Türkmen Cephesi Irak Meclisi'nde sadece bir sandalye ile temsil edilebilmektedir. Bunda Irak'ta yapılan seçimlerin adil olmamasının büyük payı vardır. Siyasi temsil açısından Şii Türkmenler daha aktif durumdadır. Ancak onların da tüm irtibatları Irak'taki Şii grupların siyasete katılımı üzerinden gerçekleşmiştir. Türkmenlerin sahipsizliği gerçekten endişe verici boyutlardadır. Tıpkı Telafer katliamında olduğu gibi... Telafer, her şeyiyle bir Türkmen kentidir. Telafer'de Peşmergeler ve Bedir Güçleri tarafından takviye edilen işgal kuvvetleri tarafından, Körfez Harekâtı'nın başlangıcından beri "*Türkmen Katliamı*" yapılmakta, evlerini terk eden Türkmenlerin yerlerine Kürtler yerleştirilmektedir. İşgal güçleri ve Peşmergeler, Türkiye'ye sadece 70 km mesafede bulunan ve Türkiye ile Irak arasında açılması planlanan Ovaköy sınır kapısının geçiş güzergâhında bulunan Telafer'in tamamıyla Türkmen olmasını hazmedememektedirler. Ovaköy sınır kapısıyla Türkiye arasında Kürtlerden bir tampon bölge oluşturmayı planlamaktadırlar. Telafer, geçmişte 1920 yılında da İngiliz işgal güçlerine karşı direnmiş ve "*Kaçakaç Yılı Destanı*"nı yazmıştır. Bu nedenle Irak yönetimleri tarafından cezalandırılmış, il yapılmamış, altyapısına önem verilmemiş, trafik ışıklarından dahi mahrum bırakılmıştır.

Kerkük'te de işgalin başından beri Kürtleştirme çabaları devam etmekte, Kürtlere karşı Türkmenlerle Arapların ortak mücadelesi devam etmektedir.

Bugün Türkmenlerin Irak'ta yalnız bırakılmalarının ve haklarının verilmemesinin Irak'ın kurulmasından beri devam eden aynı politikanın bir uzantısı olduğu söylenebilir⁵². Irak Türklerine karşı yürütülen bütün bu asimilasyon politikalarına karşı Türkiye fazlasıyla suskun kalmaktadır.

Türkiye'den yeterli ilgiyi görmemelerine rağmen, Türkmenlerin içinde hep zor durumda kaldıklarında Türkiye'nin yardım edeceği güvencesi var olmuştur. Bu güvence olmasaydı kendi ayakları üzerinde daha rahat durabilirlerdi. Irak'ın üniter devlet yapısı içinde hayatını sürdürebilme, bir takım kültürel hakların elde edilmesi ülküsü, Türkmenleri birleştirmede çok yetersiz kalmıştır. Belki de Kürtlerin "*Kürt Devleti kurma*" idealleri gibi Türkmenler de "*Türkmeneli*" hedefine ulaşmak için ortak bir çaba gösterebilirlerdi, bütün Türkmenleri aynı amaç etrafında birleştirebilirlerdi.

Türkiye, Irak'ta yaşayanların tamamına akrabalık bağıyla bağlı olduğu, hepsine eşit mesafede olduğu savını bir tarafa bırakmalıdır. Türkiye'nin İngilizlerin oyunlarıyla kendisinden kopartılan bir vatan parçası ve orada yaşayan soydaşlarıyla ilgilenmesi son derece doğaldır. Türkiye'nin bölgedeki tek dostu Türkmenlerdir. Türkmenlere karşı uygulanan asimilasyon politikaları Türkiye'ye yakın olmaları ve Türk olmaları nedeniyledir. Türkiye'nin Türkmen konusuna daha fazla önem vermesi gerekmektedir. Türkmenlerin de Türkiye'ye güvenmeden, kendi içlerinde liderlik mücadelesini ve guruplaşmayı bir kenara bırakarak, güvendikleri bir lider etrafında toplanarak, kendi ayakları üzerinde durması gerekir.

⁵¹ Hasan, a.g.m., s.39.

⁵² A.g.m., s.41.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

Milliyet.

Hürriyet.

Birayeti Gulan

El Şark El Avsat

II. Kitaplar

GÖZEN,Ramazan, *Amerikan Kısılcacında Dış Politika Körfez Savaşı Turgut Özal ve Sonrası*, Liberte yay., Ankara, 2000.

HÜRMÜZLÜ, Erşat, , *Türkmenler ve Irak*, Kerkük Vakfı yay., İstanbul, 2003.

MERAY, Saha L. *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, I, A.Ü.S.B.F.yay., Ankara, 1969.

ÖZDAĞ, Ümit, *Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaş'ın Anatomisi*, ASAM yay., Ankara, 1999.

ÖZMEN, Hasan, *Irak ve Türkmen Dosyası*, TIKV yay., Kasım, 2001.

SAATÇI, Suphi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, Ötüken yay., İstanbul, 2003.

III. Makaleler

ARSLAN, Esat, "NATO Zirvesine Doğru Irak'ın Yeniden Yapılandırılması", *2023 Dergisi*, S.38 (15 Haziran 2004).

BİLGİ, Mustafa Sıtkı, "Türk Irak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu (1534-2002)", *Irak Krizi (2002-2003)*, ASAM yay., Ankara, 2003.

BÖRKLÜ, Meşkure Yılmaz, "Lozan'dan Sonra Irak Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri", <http://bizturkmeniz.com>.

Demiral, Necdet; Şükür, Soran ve Hasan, Mazin, "Arap Medyasının Türkmenlere ve Kürtlere Bakışı", *Stratejik Analiz*, C.3, S.46(Şubat 2004)

EROĞLU, Cengiz, "Irak'ta Türkmen Var mı?", *Global Strateji*, S.1(İlkbahar, 2005), Ankara, 2005.

HASAN, Mazin ve ŞÜKÜR, Soran, "Kerkük, Kerkük", *Stratejik Analiz*, C.4, S.47.

HASAN, Mazin, "Türkiye'nin Türkmen Politikası: Yapılması Gerekenler", *Stratejik Analiz*, C.4, S.48 (Nisan, 2004).

- HASAN, Mazin, “Irak’ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler”, *Irak Krizi (2002-2003)*, ASAM yay., Ankara, 2003.
- KAZANCI, Hicran, “Irak’ın Hassas Dengelerindeki Türkmenler”, *2023 Dergisi*, S.38 (15 Haziran 2004).
- KETENE, Orhan, “Kuzey Irak’ı Türkiye’ye Bağlayacak Yegâne Güç Türkmenler”, *Stratejik Analiz*, S.22 (Şubat, 2002).
- SAATÇI, Suphi, “Kürtlerin Haklarına Peki Ya Irak Türkmenleri”, *Milliyet*, 15 Haziran 1991.
- SEVGİN, Nazmi, “Kerkük Türkleri I”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.38 (Kasım 1970).
- TAŞKIRAN, Cemalettin, “Türkiye ve ABD’nin Irak ve Ortadoğu Politikaları”, <http://bizturkmeniz.com>.
- YENERER, Vedat, “Türkmen Belgeseli Çekmeye Geldiğim Irak’tan Çarpıcı Notlar”, <http://bizturkmeniz.com>.

IV. İnternet Siteleri

<http://www.mysite.irakturklerikeyd.sitemynet.com.tr>.

<http://bizturkmeniz.com>.

<http://www.turkencephesi.org/yerlesim.htm>.

<http://bizturkmeniz.com>.

<http://www.turkencephesi.org/yerlesim>.

<http://www.kerkukkurdistan.com>.